

مکاتبات عبدالحسین تیمورتاش و رابرت کلایو، وزیر مختار بریتانیا در تهران، درباره شناسایی عراق و... (۸-۱۳۰۷ش / ۹-۱۹۲۸)

چکیده:

شناسایی رسمی عراق از سوی ایران، در سالهای ۱۳۰۷ و ۱۳۰۸ش. یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های دولت انگلیس و دولت عراق بود. این امر هم از نظر منافع منطقه‌ای و هم از نظر بین‌المللی برای انگلیس که قیم عراق محسوب می‌شد، اهمیت داشت. ایران نیز با آگاهی از این امر در نظر داشت از این موقعیت برای حل دو مسئله مهم در روابط خود با عراق، یعنی مسئله اروندرود و مسئله حقوق قضایی اتباع ایران در عراق، استفاده کند. اسناد معرفی شده در این نوشتار، نامه‌های ردوبدل شده بین عبدالحسین تیمورتاش، وزیر دربار ایران، و رابرت کلایو، وزیر مختار انگلیس در ایران، درباره روابط ایران و عراق هستند.

کلید واژه‌ها: ایران - شناسایی عراق - حقوق قضایی - اروندرود - تیمورتاش - کلایو

مقدمه

این مجموعه‌سند شامل نامه‌های ردوبدل تنده بین رابرت کلایو، وزیر مختار بریتانیا در تهران، و عبدالحسین تیمورتاش، وزیر دربار ایران، درباره روابط ایران و عراق در فاصله زمانی سوم مه ۱۹۲۸ برابر با ۱۳ اردیبهشت ۱۳۰۷ تا ۵ آوریل ۱۹۲۹ برابر با ۱۶ فروردین ۱۳۰۸ است. زبان همه نامه‌ها فرانسه است.

اصل این مجموعه‌نامه‌ها در آرشیو وزارت امور خارجه نگهداری می‌شوند. هفت‌نامه از ده‌نامه مزبور به کلایو و سه‌نامه نیز به تیمورتاش تعلق دارند. در سال ۱۳۰۷ تا اوایل ۱۳۰۸ش، مهم‌ترین موضوع بین ایران و عراق، موضوع عدم شناسایی رسمی عراق توسط ایران بود. شناسایی مزبور برای دولت بریتانیا، به‌عنوان قیم عراق، ارزش و اهمیت فراوانی داشت. دولت بریتانیا بنابه مقررات شورای جامعه ملل، موظف بود هر ساله گزارشی از روند پیشرفت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی عراق را به آن شورا ارائه دهد. بنابراین عدم شناسایی عراق توسط یکی از همسایگانش، نقطه منفی در گزارشهای ارائه‌شده از سوی بریتانیا در سالهای پیش از ۱۳۰۷ بود. علت اصلی به‌وجود آمدن این مشکل، خواسته‌های دولت ایران بود. این خواسته‌ها که به تدریج از سوی دولت ایران تعدیل شدند، در سال ۱۳۰۷ به دو موضوع اساسی «برابری حقوق قضایی اتباع ایرانی با دیگر اتباع خارجی در عراق» و «به رسمیت شناختن حق مالکیت ایران بر نیمی از اروندرود» و یا به عبارت دیگر، «حاکمیت مشترک ایران و عراق بر آن آبراه، منحصر بودند.

در پاسخ به دو خواسته مذکور، مقامهای بریتانیایی به‌عنوان قیم عراق، در جلسه مارس ۱۹۲۹ شورای جامعه ملل، طرح لغو همه امتیازات قضایی اتباع خارجی در عراق را ارائه کرده و پس از تصویب شورا، آن را در عراق اجرا نمودند. بدین ترتیب همه اتباع خارجی در عراق (و از جمله ایرانیان) زیر رژیم حقوقی و قضایی آن کشور قرار گرفتند. بدین‌سان نخستین ایراد اساسی دولت ایران درباره وجود تبعیض قضایی بین اتباع ایرانی و دیگر خارجیان در آن کشور، برطرف شد.

مسئله دوم، ادعای ایران در مورد اشتراک حقوق با عراق در اروندرود بود؛ مسئله‌ای که از

معرفی سند ● مکاتبات عبدالحسین تیمورتاش و رابرت کلایو، وزیرمختار بریتانیا... / ۲۱۵

سالیان پیش وجود داشته و دولت ایران با مطرح کردن آن، درخواست دریافت امتیازاتی را در اروندرود در برابر شناسایی عراق داشت. در سالهای ۱۳۰۲ تا ۱۳۰۷ مذاکرات متعدد و مفصلی در تهران، بغداد و لندن با مقامهای بریتانیایی انجام شد.

انگلیسیها به این بهانه که در قانون اساسی عراق و نیز نزد شورای جامعه ملل، ایجاد هر گونه تغییر در مرزهای عراق، غیرممکن است، از پذیرش خواسته ایرانیها سر باز می‌زدند.

سرانجام برای حل مشکل، طرح تشکیل کمیسیون سه‌جانبه‌ای برای مدیریت اروندرود از سوی انگلیسیها ارائه شد. کمیسیون مزبور متشکل از نمایندگان ایران، عراق و انگلیس بود و در آن، مقوله مالکیت آبراه از مدیریت آن تفکیک شده و با توجه به عدم تغییر در مالکیت، مدیریت آن در اختیار هر سه کشور قرار می‌گرفت. طرح مزبور پیش‌تر یک‌بار در پایان سال ۱۹۱۳ به اجرا درآمده بود. آن قرارداد که بین انگلیس و عثمانی درباره اروندرود بسته شده بود، توسط انگلیسیها به اطلاع ایرانیان رسید و متضمن مدیریت مشترک آبراه توسط آن دو کشور بود. انگلیس این‌بار از موضعی قوی‌تر به طرح موضوعی پرداخت که هدف اصلی آن، بازنگه‌داشتن آبراه اروندرود بر روی کشتیهای تجاری و جنگی انگلیس، تداوم فعالیت سازمان بندری بصره و حفظ ارتباط با پایگاه استراتژیک انگلیسیها در بصره، بود.

صرف‌نظر از دو موضوع یادشده، میزان تعرفه‌های گمرکی وضع شده از سوی مقامهای ایرانی و عراقی بر کالاهای وارداتی از کشور یکدیگر نیز مورد بحث کلایو و تیمورتاش بود. گفتگو پیرامون این موضوع نیز بدون رسیدن به نتیجه مشخصی در ماههای بعد نیز ادامه یافت. به هر روی، ده نامه حاضر اسنادی از مقطع تاریخی حساس شناسایی رسمی عراق توسط ایران هستند. به دلیل قیومت بریتانیا بر عراق، این نامه‌ها بین مقامهای ایرانی و انگلیسی مبادله شد.

سند شماره ۱:

[نامه کلايو به تیمورتاش درباره وضع تعرفه تجاری بین ایران و عراق و شناسایی عراق توسط

ایران]

نماینده‌گی بریتانیا، تهران، ۳ می ۱۹۲۸ [۱۳ اردیبهشت ۱۳۰۷] فوری و خصوصی

عالی جناب تیمورتاش، وزیر دربار

وزیر عزیز!

زمانی که چند روز پیش به شما اعلام کردم که طرح عهدنامه مستقل بازرگانی نسبت به عراق انجام نمی‌شود، بدین جهت بود که من از لندن طرحی را دریافت کرده بودم که در آن پیوستی وجود داشت که عراق به آن عهدنامه پیوندد. سپس تلگرامی را دریافت کردم که به من گوشزد کرده بود که طرح و پیوست آن را به آن عالی جناب نشان ندهم، اما من پس از تفکر متوجه شدم که تصمیم دولت ایران مبنی بر در نظر گرفتن تعرفه حداکثری نسبت به کالاهای عراقی، نه تنها در موقعیت اقتصادی بین دو کشور مسئله ایجاد می‌کند، بلکه در زمینه‌های دیگر هم ناخوشایند خواهد بود.

من افتخار آن را داشته‌ام که به آن عالی جناب اعلام کنم که مواضع دولت ایران در مورد شناسایی عراق در حال بررسی توسط مقامهای بلندپایه است. از سوی دیگر چنان که می‌دانید، تأکید من بر این است که دولت اعلی حضرت پادشاه بریتانیا که دولت قیم است، علاقه‌مند است که عراق با تمام همسایگان خود روابط دوستانه داشته باشد. نبود روابط عادی بین ایران و عراق برای دولت متبوع من ناخوشایند است. من امیدوارم که امسال ما امکان برقراری روابط عادی بین دو کشور را آماده کنیم. من نمی‌توانم تصور کنم که منافع دولت ایران ایجاب کند که سیاست خصمانه داشته باشد و آن عالی جناب کمک به چنین روشی نکنند.

با اینکه در این مورد دستورات دقیقی ندارد، امیدوارم که بتوانیم با تبادل نامه‌هایی، قانون

کامله‌الوداد را بین ایران و عراق برقرار نماییم تا زمانی که عهدنامه‌ای بین دو کشور برقرار شود.

معرفی سند ● مکاتبات عبدالحسین تیمورتاش و رابرت کلایو، وزیرمختار بریتانیا... / ۲۱۷

با آگاهی از اینکه حضرت عالی از همهٔ ویژگیهای در خور یک دولتمرد برخوردار هستید، امید بسیار دارم که شما دقت لازم را در این مورد مبذول می‌فرمایید.

[امضاء] رابرت کلایو

سند شمارهٔ ۲:

[از کلایو به تیمورتاش دربارهٔ یادآوری مسائل پیشین]

نمایندگی بریتانیا، تهران، ۱۰ مه ۱۹۲۸

پروژه‌نامه

آقای وزیر!

دولت اعلیٰ حضرت پادشاه بریتانیا بنا بر روابط ویژهٔ خود با عراق و نظر به اینکه منافع ایجاب می‌کند که عراق با همسایگان خود روابط دوستانه داشته باشد، امیدوار است که وسایل ممکن برای برقراری ارتباط بین ایران و عراق تا پایان سال ۱۹۲۸ ممکن شود. منافع اقتصادی دوطرف می‌تواند به این موضوع کمک کند. من از طرف دولت متبوع خود مجاز هستم به دولت شاهنشاهی ایران پیشنهاد نمایم که دولت ایران تعرفهٔ حداقلی را با عراق اجرا نماید. البته از اول ژانویهٔ ۱۹۲۹ این موارد می‌تواند پس از یک‌ماه لغو شود.

سند شماره ۳:

[از کلابو به تیمورتاش درباره اعلام طرحی نو در زمینه مسائل اقتصادی دوجانبه

ایران و عراق]

نمایندگی بریتانیا، تهران، ۱۵ مه ۱۹۲۸ .

عالی جناب تیمورتاش، وزیر دربار

وزیر عزیز!

با دریافت تلگرام امروز صبح، من اجازه یافتم که در مورد عراق، درباره مسائل اقتصادی با شما به توافقی برسم. من در پیوست این نامه، طرحی را تقدیم می‌کنم. با نظر شما می‌تواند رسمی یا غیررسمی باشد. چنانچه مایل باشید، دولت متبوع من ترجیح می‌دهد که این طرح انتشار نیابد. من فکر می‌کنم بهتر است آن عالی جناب این نظریه دولت متبوع من را تا زمانی که روابط ایران و عراق عادی نشده، آشکار نسازند.

اگر موافق باشید، این نامه‌ها می‌توانند در تاریخ ۱۰ می ثبت شوند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

سند شماره ۴:

[از کلایو به تیمورتاش، برای ارائه توضیحاتی درباره مسائل گمرکی]

نمایندگی بریتانیا، تهران، ۲۴ دسامبر ۱۹۲۸ [۳ دی ۱۳۰۷]

عالی جناب تیمورتاش وزیر دربار

وزیر عزیز!

نسبت به مذاکراتی که به تازگی درباره مسائل تعرفه گمرکی بین ایران و عراق داشتیم، به خود اجازه می‌دهم به شما یادآور شوم که در مورد موضوع مهمی که سر هنری دابس متوجه آن گردید و شاید شما به آن توجه نکرده باشید.

این مورد راجع به موضوع دولتهای کامله‌الوداد در مسائل گمرکی است که عراق آن را در مورد همه دولتهای عضو جامعه ملل که ایران هم عضو آن است، اجرا می‌کند. این امتیاز براساس بند یازده عهدنامه ۱۹۲۲ بین عراق و بریتانیای کبیر اعطاء گردیده که در اینجا ترجمه فرانسه آن ذکر می‌گردد: «هیچ تفاوتی در عراق بین شهروندان دول عضو جامعه ملل یا دولت دیگری که اعلی حضرت پادشاه بریتانیا به آنها این امتیاز و حقوق موضوعه آن را اعطاء کرده و شهروندان بریتانیایی در مورد مالیات، تجارت، کشتیرانی، صنعت یا هر شغل دیگر و همچنین ناوگان دریایی تجاری و هواپیمایی غیرنظامی و همچنین تولیدات وارداتی و صادراتی برای این دولتها وجود ندارد و براساس اخلاق، آزادی کامل حمل و نقل در خاک عراق برقرار است.»

آشکار است که ایران از مفاد این عهدنامه استفاده می‌کند و می‌توان گفت که ایران باید براساس اخلاق به حقوق دیگران که در این عهدنامه مشخص گردیده و با نظر شورای عالی جامعه ملل نسبت به مناطق تحت‌الحمایه برابر است، احترام بگذارد.

در پایان اجازه می‌خواهم که به عرض آن جناب قطعنامه شورای عالی جامعه ملل در ۱۵ سپتامبر ۱۹۲۵ را اعلام نمایم.

«شورای عالی جامعه ملل به دولتهای قیم و همچنین به دولتهای دیگر که عضو جامعه

ملل باشند یا نباشند و این عهدنامه را با قدرتهای قیم امضاء نمودند، پیشنهاد می‌کند با مناطق تحت‌الحمایه، مقررات عهدنامه را به‌مورد اجرا بگذارند.»

شورای عالی جامعه ملل نه‌تنها در همان سال، بلکه در ۲۲ سپتامبر ۱۹۲۵ و اول سپتامبر ۱۹۲۸ توصیه به اجرای عهدنامه نموده و همچنین دولتهای عضو را به انجام کمکهای لازم توصیه کرده است.

استناد به عهدنامه مذکور به نظر می‌رسد کفایت کند و تا پاسخ دولت ایران در مورد نتایج موقت، تا پایان سال ایرانی این پیشنهاد را در اختیار آن عالی‌جناب می‌گذارد.

با کمال احترام؛ رابرت کلایو [امضاء]

سند شماره ۵:

از کلایو به تیمورتاش درباره مشکلات موجود در عراق راجع به اروندرود و ارائه طرح

تشکیل کمیسیون سه جانبه مدیریت اروندرود]

رونوشت نامه سر رابرت کلایو، وزیرمختار دولت بریتانیای کبیر

۱۱ مارس ۱۹۲۹ [۲۰ اسفند ۱۳۰۷]، محرمانه

وزیر عزیز!

شما در چندین مورد مرا متوجه موقعیت ایران در مورد آبهای اروندرود نموده‌اید. من هم همچنان که می‌دانید، نظر دولت متبوع خود را با توجه به علاقه‌مندی دولت ایران در مورد حفظ منافع فزاینده خود در این رودخانه، ابراز نمودم، اما مسائل بی‌شماری براساس عهدنامه‌های موجود در مورد این موضوعهای مهم برای دولت قیّم وجود دارد.

عالی جناب در مورد امکان تغییر مرز در اروندرود با من گفتگو کردید؛ دولت متبوع من به‌دقت این مسئله را مطالعه کرده است، اما در قانون اساسی عراق، بندی وجود دارد که براساس آن به هیچ روی نمی‌توان خاک آن کشور را تغییر داد. براساس بندی دیگر، نمی‌توان به هیچ روی اصلاحیه در آن قانون پیش از ۲۱ مارس ۱۹۳۰ وارد کرد، زیرا:

۱. اصلاح قانون باید با توافق دو سوم پارلمان عراق باشد.

۲. یا پارلمان را منحل نمود و انتخابات جدیدی را انجام داد.

۳. تغییر قانون باید توسط دست کم دو سوم نمایندگان پارلمان جدید به تصویب رسیده و سپس توسط پادشاه امضا شود و روشن است که در این شرایط، دولت بریتانیا نمی‌تواند در برابر دولت ایران متعهد شود که یک‌سال پیش از موعد مقرر، به درخواست تغییر مرزهای آبی، بدون به‌دست آوردن تأییدی وارد عمل شود و این برای دو کشور مسائلی را ایجاد خواهد کرد.

در هر صورت می‌باید بین ایران و عراق روابط عادی برقرار گردد، اما دولت ایران نباید در برابر شناسایی دولت عراق، چیز غیرممکنی درخواست کند یا اینکه به جای آرام کردن شرایط،

مسئله‌ای را پیش بکشد که به تشدید موانع کمک می‌کند.

عالی جناب نامه‌ای را در مورد پیشنهاد دولت بریتانیا به شورای عالی جامعه ملل برای تغییر رژیم قضایی اتباع خارجه که مورد علاقه دولت ایران است، دریافت نموده‌اید. به صورت شفاهی خدمتان عرض کرده بودم که امیدوارم اجازه داشته باشم به سرعت یک ابلاغیه محرمانه در مورد اروندرود اعلام دارم.

اما به تازگی دستوراتی از دولت متبوع خود دریافت نمودم که اطمینان کامل به آن عالی جناب داده در مورد آنکه اگر دولت شما هم اکثرین آماده شناسایی دولت عراق باشد، با آنکه دولت متبوع من به دقت از مسائل مورد توجه شما در مورد اروندرود آگاه است، از موقعیت خود استفاده نموده، به حل این مسائل، آن چنان که به صورت منطقی مورد توجه شما است، مبادرت ورزد.

۱. خواست دولت ایران به برقراری روابط دوستانه با عراق و همچنین تعهدات آن در مورد شناسایی حق برابری قضایی در مورد اتباع خارجه، مورد پذیرش دولت بریتانیا است.

۲. دولت عراق می‌بایست در این مذاکرات شرکت داشته باشد و آشکار است که حل مسائل با مذاکرات مستقیم ممکن است.

آن عالی جناب آگاهند که وضع نابسامان کنونی که علت آن عدم شناسایی عراق است، می‌توانست بهبود یافته، حتی مسئله اروندرود می‌توانست مدتها پیش حل شده باشد، اگر هر دو کشور دوستانه به مذاکره می‌نشستند.

سرانجام برای پیدا کردن راه‌حلی برای برطرف کردن گلایه‌های مشروع دولت ایران، دولت بریتانیا پیشنهاد می‌کند که عهدنامه سه‌جانبه‌ای بین ایران، عراق و بریتانیا منعقد گردد. این عهدنامه می‌تواند شورای عالی ویژه‌ای را در نظر بگیرد که در آن دولت ایران حضور داشته باشد و برای نظارت بر کشتیرانی در اروندرود یا موارد دیگر، پیشنهادهایی بدهد. تفاسیر می‌توانند در آینده مورد مذاکره قرار گیرند.

با احترامات فائقه؛ ر. کلایو

سند شماره ۶:

[از کلایو به تیمورتاش درباره دیدگاه مقامهای انگلیسی در عراق پیرامون حقوق گمرکی]

نمایندگی بریتانیا، تهران، ۲۵ مارس ۱۹۲۹ [۵ فروردین ۱۳۰۸]

عالی جناب میرزا عبدالحسین خان تیمورتاش، وزیر دربار، تهران

وزیر عزیز!

این جانب شرایط جناب عالی درباره ادامه استفاده از تعرفه حداقلی واردات عراق از ایران را به دولت متبوع خود و همچنین کمیساریای عالی بریتانیا در بغداد فرستادم. در نامه‌ای که مستر پار به مسئول وزارت خارجه در تاریخ ۲۳ مه ۱۹۲۸ فرستاده بود، هیچ گونه تعهدی در مورد کالای ایرانی به جز قانون دول کامله‌الوداد ذکر نشد. این قرارداد در مورد همه کالاهای ایرانی در خاک عراق منعقد است. به هیچ روی دولت عراق نمی‌تواند بر حقوق گمرکی توتون وارداتی بیفزاید، درحالی که این افزایش حقوق گمرکی در مورد همه توتونهای وارداتی اعمال گردد. این شرایط به طور کامل مراعات گردید، اما افزایش حقوق گمرکی در مورد سیگار (که بیشتر محصول انگلیس است)، بیش از افزایش حقوق گمرکی بر روی توتون غیرآماده که بیشتر از ایران می‌آید، است. در اینجا یادآور می‌شود که عراق در سال پیش، هشت هزار کیلو توتون از انگلیس وارد کرده و تنها هجده هزار کیلو از ایران. دولت متبوع من اعلام می‌دارد که برخورد دولت شاهنشاهی در مورد تغییر تعرفه توتون وارداتی از سوی عراق، عقلانی به نظر نمی‌رسد، به‌ویژه که دولت ایران پس از ۱۰ مه ۱۹۲۸ تعرفه گمرکی خود بر روی توتون و تنباکوی خارجی را بسیار افزایش داده که این خود نسبت به قانونی که به تازگی مجلس ایران درباره انحصار توتون گذارده است، بسیار اجحاف‌آمیز است.

بنابه دلایل یادشده دولت متبوع من نمی‌تواند به هیچ روی دیدگاه عالی جناب را در مورد آنکه دولت عراق روح مقاوله‌نامه ۱۱ ژوئن را انکار کرده است، بپذیرد. آن عالی جناب احترام ویژه مرا بپذیرد.

سند شماره ۷:

[از تیمورتاش به کلایو درباره ترتیب شناسایی عراق توسط ایران]

۳۰ مارس ۱۹۲۹ [۱۰ فروردین ۱۳۰۸]، تهران

عالی جناب سر رابرت کلایو، وزیر مختار دولت بریتانیای کبیر

دوست عزیز من!

من اینجا پاسخ دو نامه شما را به تاریخهای ۲۸ فوریه و ۱۱ مارس، همچنان که قرار بود، می فرستم. من سخنان آن عالی جناب را در سفارت مصر در روز ۲۶ مارس درباره ارون درود، مورد توافق لندن و بغداد دانسته و فکر می کنم دولت عراق اکنون از مفاد نامه ۱۱ مارس آگاه است.

برای رفع هرگونه سوء تفاهم، من ترجیح می دهم که بار دیگر ترتیب کار را توضیح دهم. اعلی حضرت امپراتور در تلگرامی حُسن استقبال خود را به اعلی حضرت ملک فیصل که در پاسخ اعلی حضرت شاهنشاه ایران، هیئتی را برای تشکر خدمت آن پادشاه می فرستد، ابلاغ خواهد کرد. بعد از ورود این هیئت به تهران، دولت شاهنشاهی ایران دولت عراق را به رسمیت خواهد شناخت و بعدها شرایط را برای باز کردن سفارت در بغداد آماده می کنیم. خواهشمند است عالی ترین سپاسهای مرا بپذیرید.

[تیمورتاش]

سند شماره ۸:

[از تیمورتاش به کلایو درباره اظهار خرسندی از رفع موانع موجود در شناسایی عراق]

۳۰ مارس ۱۹۲۹ [۱۰ فروردین ۱۳۰۸]، تهران

عالی جناب سر رابرت کلایو، وزیر مختار دولت بریتانیای کبیر

وزیر عزیز!

خوشحالم که اعلام نمایم نامه ۱۸ فوریه در مورد تغییر وضعیت حقوقی اتباع خارجه در عراق و همچنین نامه ۱۱ مارس در مورد اروندرود را دریافت نمودم.

دولت شاهنشاهی ایران این دو مطلب را با خوشحالی می پذیرد.

دولت شاهنشاهی ایران رضایت کامل دارد که دولت اعلی حضرت امپراتور بریتانیا موارد مورد توجه ما را پذیرفته است.

موردی را که شورای جامعه ملل به پیشنهاد دولت اعلی حضرت پادشاه بریتانیا در مورد تغییر نظام قضایی اتباع خارجه در عراق مورد تأیید قرار داده، دولت ایران مورد توجه قرار داده است و مسئله برابری حقوق بین ایرانیان و اتباع دولتهای دیگر عضو جامعه ملل را پذیرفته است.

با در نظر گرفتن توجه آن عالی جناب، تغییرات پیش آمده در امر اتباع خارجه در عراق که موافق نظر دولت شاهنشاهی ایران هم هست، به زودی مورد اجرا قرار می گیرد. همچنین برابر نامه ۱۱ مارس آن عالی جناب، دولت اعلی حضرت پادشاهی بریتانیای کبیر کوشش خود را برای حل مسئله اروندرود مبذول نمایند. با حل سریع این موضوع من می توانم به شما اعلام نمایم که برای دولت شاهنشاهی ایران دیگر مانعی برای شناسایی دولت عراق وجود نخواهد داشت. چیزی که باقی می ماند، مراحل این شناسایی است.

ما در این مدت تبادل نظر بسیار کردیم؛ حال می ماند که این دیدگاهها مورد تأیید جنابعالی قرار گیرد.

خواهشمند است سپاسهای عالی مرا بپذیرید.

سند شماره ۹:

[از تیمورتاش به کلایو درباره بررسی وضعیت تعرفه گمرکی]

۴ آوریل ۱۹۲۹ [۱۵ فروردین ۱۳۰۸]، تهران

عالی جناب سر رابرت کلایو، وزیر مختار دولت بریتانیای کبیر

وزیر عزیز!

من بسیار متأسفم که نمی توانم با آن عالی جناب در مورد افزایش تعرفه توتون که در نامه ۲۵ مارس ابراز داشتند، هم رأی باشم. آن عالی جناب افزایش این تعرفه در مورد قیمت توتون را بدون آنکه توجهی به منافع تجار ایرانی داشته باشند، ابراز داشته اند.

اجازه بدهید که دوستانه به شما بگویم که بهتر است وارد مسائل حقوقی نشویم، زیرا از نظر حقوقی دولت ایران به هیچ روی نمی تواند به عراق آن امکاناتی را که در داخل خاک ایران دارد، اعطاء نماید، زیرا برابر قانون، دولت ایران تنها می تواند تعرفه حداقلی را به دولتهایی اعطاء نماید که با آنان قرارداد گمرکی دارد. افزون بر آن، این کار دولت عراق در مورد افزایش تعرفه ها برای ما بسیار ناگوار است، به ویژه اینکه در مورد کالاهایی اعمال گردیده که بخش بزرگ تجارت ایران با عراق را شامل می شود. ما چگونه می توانیم یک کار فراقانونی انجام دهیم، به ویژه که دولت عراق چنین عملی را در مورد یک کالای ایرانی به این اهمیت اعمال کرده است؟

به نظر من بهتر است برای خروج از بن بست، به یک توافق ضمنی برسیم. در هر صورت، با پذیرش حق عراق در مورد افزایش تعرفه، ما مجبوریم که در گستره حقوقی، تعرفه حداکثری را در مورد عراق اعمال نماییم، اما با این حال از امتیازهای دول کامله الوداد که در آن تعهدات دوجانبه وجود دارد، استفاده نماییم.

خواهشمند است سپاسهای عالی مرا بپذیرید.

[تیمورتاش]

سند شماره ۱۰:

[از کلایو به تیمورتاش درباره وضعیت تعرفه گمرکی بین ایران و عراق]
نماینده‌گی دولت بریتانیا، تهران، ۵ آوریل ۱۹۲۹ [۱۶ فروردین ۱۳۰۸]، تهران
عالی جناب میرزا عبدالحسین خان تیمورتاش، وزیر دربار

دوست عزیز!

اینجانب نامه مورخ ۴ آوریل شما را در مورد مسئله گمرکی بین ایران و عراق دریافت نمودم. پیش از آنکه دستور کارهایی را که در نامه یادآوری شد، به مورد اجرا بگذارید، خواهش می‌کنم لحظه‌ای به افکار عمومی دولتهای ذینفع، به‌ویژه کشور من، توجه فرمایید.

یک‌مبادله تلگرام بسیار دوستانه بین رهبران دو کشور انجام شد و بیشتر مطبوعات از برقراری روابط بین دو کشور اظهار خوشحالی نمودند. مطبوعات انگلیس هم این خوشحالی را اظهار می‌دارند. در عمل واردات عراق از ایران ناچیز است، اما تأثیر اخلاقی و روحی تعرفه حداکثری برای هیچ کس، نه در انگلیس و نه عراق و نه در جامعه ملل، قابل فهم نیست. اگر از ۳۱ مارس ممکن بوده است که تعرفه حداقلی را اعمال نمایید، چرا چند هفته‌ای بیشتر این کار را ادامه نمی‌دهید تا هنگامی که مذاکرات بین دو کشور انجام شود.

خواهشمند است دوست عزیز! لحظه‌ای به این دیدگاهها توجه فرمایید.

با کمال سپاس [کلایو]

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی